RESEARCH ARTICLE

# Traditional Theories and Contemporary Theories of Metaphor

**Thasanee Mekthawornwathana**

**M.A.(Linguistics), Lecturer,**

**Department of Business English, Faculty of Arts, Assumption University**

**E-mail: thnmek@yahoo.com**

## Abstract

Metaphor theories can be classified into 2 main concepts, the traditional theories of metaphor, which consider metaphor the device for language decorating, or accessory added in order to impress the reader with literary works. According to this concept, metaphor is neither important nor obligatory and can be deleted as it is not a part of language. This point of view is far different from the contemporary theories of metaphor in cognitive linguistics, which considers metaphor the fundamentals of human conceptual establishing process, not only a matter of language.

**Keywords:** cognitive linguistics, conceptual metaphor, contemporary theories of metaphor, traditional theories of metaphor

บทความวิจัย

# ทฤษฎีอุปลักษณ์ตามแนวคิดแบบดั้งเดิมและแนวคิดแบบใหม่

**ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา**
**อ.ม.(ภาษาศาสตร์), อาจารย์,**
**ภาควิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ**
**E-mail: thnmek@yahoo.com**

**บทคัดย่อ**

*ทฤษฎีอุปลักษณ์จำแนกได้เป็น 2 แนวคิดหลักๆ ได้แก่ แนวคิดแบบดั้งเดิมที่มองว่าอุปลักษณ์เป็นเพียงสิ่งที่ทำให้ภาษาเกิดความสละสลวย เป็นเสมือนสิ่งประดับที่เพิ่มเข้าไปเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจในงานเขียน ไม่ใช่สิ่งสำคัญและไม่ใช่ส่วนหลักจึงสามารถตัดทิ้งได้ ทั้งยังมองว่าอุปลักษณ์ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของภาษา ต่างจากแนวคิดแบบใหม่ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชานที่มองว่าอุปลักษณ์ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของภาษาแต่ยังเป็นพื้นฐานของกระบวนการสร้างมโนทัศน์ทางความคิดของมนุษย์*

**คำสำคัญ:** ทฤษฎีอุปลักษณ์ตามแนวคิดแบบดั้งเดิม, ทฤษฎีอุปลักษณ์ตามแนวคิดแบบใหม่, ภาษาศาสตร์ปริชาน, อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์

**บทนำ**

แนวคิดเกี่ยวกับอุปลักษณ์ที่แคบที่สุดคือมองอุปลักษณ์ว่าเป็นเพียงสิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามา ไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นในงานเขียน แต่มีประโยชน์ในแง่ที่ทำให้งานเขียนสละสลวยและทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจ โดยมองว่าอุปลักษณ์ทุกประเภท ทำหน้าที่ทั้งซ่อนและแสดงแง่มุมที่เด่นๆ ของคุณลักษณะที่มีอยู่ของขอบเขตเป้าหมาย (target domain) ยกตัวอย่าง อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของเลคอฟและเทอร์เนอร์ (Lakoff and Turner, 1989) ที่มองว่า“understanding is seizing” ที่แสดงให้เห็นว่า “idea” หรือ “opinion” เป็นวัตถุนามธรรมที่จับต้องได้ แต่ได้ซ่อนลักษณะสำคัญว่าในบางครั้ง “understanding” ก็เกิดขึ้นอย่างช้าๆ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

แนวคิดแบบที่สองคือแนวคิดอุปลักษณ์แบบใหม่ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics) ที่มองอุปลักษณ์ในเชิงมโนทัศน์ และไม่ได้ให้ความสำคัญกับอุปลักษณ์ในงานประพันธ์เช่นบทกวีที่อยู่ในความสนใจของแวดวงวรรณกรรมและปรัชญา ดังเช่นแนวคิดอุปลักษณ์แบบดั้งเดิมอีกต่อไป แต่เชื่อว่าการเลือกใช้ภาษาของผู้พูดนั้นเป็นไปอย่างไม่รู้ตัว ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางมโนทัศน์ (conceptual structure) ที่สมาชิกทุกคนในสังคมนั้นมีอยู่ร่วมกัน ดังนั้น การศึกษาเรื่องอุปลักษณ์จึงช่วยทำให้เห็นโครงสร้างทางมโนทัศน์ของแต่ละสังคมได้ ทั้งยังเชื่อว่าอุปลักษณ์เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์มีเครื่องมือที่ใช้ในการหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงสิ่งที่ไม่ต้องการจะพูดถึงหรือสิ่งที่สะเทือนอารมณ์ได้อย่างแยบยล

กล่าวได้ว่าในอุปลักษณ์ตามแนวคิดแบบใหม่นั้น นักภาษามองอุปลักษณ์ว่าเป็นพื้นฐานของการสร้างกระบวนการคิดและมโนทัศน์ที่มีอยู่อย่างเป็นระบบในภาษาและการคิด ทั้งยังคอยควบคุมและกำหนดความคิดและการกระทำของมนุษย์ จุดมุ่งหมายหลักของนักภาษาศาสตร์ปริชานมีหลากหลายแตกต่างกัน บ้างก็ต้องการแยกการศึกษาอุปลักษณ์ออกจากการศึกษาภาษา และบ้างก็ต้องการแยกความคิดของมนุษย์ออกจากภาษามนุษย์ ทั้งนี้ โดยอาศัยการวิเคราะห์ถ้อยคำแสดงอุปลักษณ์ (metaphorical expression) จากข้อมูลภาษาที่รวบรวมได้ เพื่อนำผลที่ได้มาสนับสนุนกระบวนการคิดเชิงอุปลักษณ์ (metaphorical thinking)

**ทฤษฎีอุปลักษณ์ จำแนกเป็น 2 ทฤษฎีหลัก ๆ ดังนี้**

1. ทฤษฎีอุปลักษณ์ตามแนวคิดแบบดั้งเดิม (Traditional Theories of metaphor)

ในช่วงปีคริสต์ศตวรรษที่ 15 และ 16 ถือได้ว่าอุปลักษณ์คือส่วนสำคัญในการใช้ภาษา ดังนั้น จึงพบอุปลักษณ์ในงานเขียนประเภทต่างๆ และเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของชนชั้นสูง ไม่ใช่เรื่องของการใช้ภาษาของบุคคลทั่วไปในสังคม แต่ต่อมานักปรัชญาและนักวิทยาศาสตร์ ในยุคนั้นได้เป็นผู้ริเริ่มเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับอุปลักษณ์ว่าไม่ใช่สัญลักษณ์ของชนชั้นสูงอีกต่อไป แต่เป็นเพียงกลวิธีทางภาษาที่คนเฉพาะกลุ่ม เช่น นักการเมืองนิยมใช้เพื่อโน้มน้าวใจผู้ฟังให้คล้อยตามเท่านั้น

นักปรัชญาและนักวิทยาศาสตร์ในยุคนี้เชื่อว่าอุปลักษณ์มีความหมายในเชิงลบ เนื่องจากเป็นการพูดถึงสิ่งหนึ่งด้วยอีกสิ่งหนึ่ง และผู้ที่ใช้อุปลักษณ์ก็จงใจทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจผิด จึงถือเป็นการแสดงความไม่จริงใจต่อผู้ฟัง ดังนั้น ในยุคต่อมาช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 การใช้อุปลักษณ์จึงไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากถูกต่อต้านจากนักคิดคนสำคัญ คือ พลาโตที่สนับสนุนการใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมาเพื่อนำเสนอข้อเท็จจริง โดยมองว่า อุปลักษณ์เป็นการใช้ภาษาที่ไม่เปิดเผยและไม่ตรงไปตรงมา

นักคิดคนสำคัญที่เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาอุปลักษณ์ในยุคปัจจุบันคืออริสโตเติล (Aristotle) ที่สนใจศึกษาอุปลักษณ์ที่พบในบทกวีและงานประพันธ์ประเภทต่างๆ ของกวี รวมทั้ง วาทวิทยา โดยมองว่าอุปลักษณ์ทำหน้าที่ในเชิงวาทศิลป์เป็นหลัก การกล่าวสุนทรพจน์ รวมทั้ง การพูดอย่างชัดเจน สุภาพ หรือเพื่อทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกสนใจ เป็นเสมือนการแทนที่สิ่งหนึ่งด้วยอีกสิ่งหนึ่ง นอกจากนี้ อริสโตเติล ยังได้แสดง

ความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและหน้าที่ของอุปลักษณ์ เช่น การเน้นและให้ความสำคัญกับการใช้นามเป็นอุปลักษณ์เป็นอันดับแรก แม้ว่าในหนังสือเรื่อง "The Arts of Rhetoric" อริสโตเติลจะให้ตัวอย่างอุปลักษณ์จำนวนมากไว้ในรูปวลีและคำประสมที่มีทั้งคำนาม คำกริยา และคำคุณศัพท์ก็ตาม ซึ่งประเด็นนี้มักไม่ค่อยมีผู้กล่าวถึงมากนัก ทั้งยังยอมรับว่าอุปลักษณ์ทำหน้าที่เชิงปริชานได้ด้วย แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ (Black, 1979)

อริสโตเติล กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอุปลักษณ์และอุปมา โดยอภิปรายถึงความสามารถของอุปลักษณ์ในการพูดการเขียนโดยอาศัยแนวคิดเรื่องการเทียบแบบ (analogical metaphor) ว่าประกอบด้วย topic domain* และ vehicle domain** โดยแต่ละ domain มีองค์ประกอบย่อย 2 องค์ประกอบภายใน โดยเชื่อว่าการเทียบแบบทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง domain ทั้งสอง เช่น "The youth killed in the war had so disappeared from the city as if someone had taken spring from the year'" ที่กล่าวถึง "การหายไปของคนหนุ่มสาวที่ตายไปในสงคราม 'จากเมือง'" ใน Topic domain ว่ามีความสัมพันธ์กับการหายไปของฤดูใบไม้ผลิ "จากปี" ใน Vehicle domain จากการนำกริยา 2 ตัวของ "การหายไป" ในอุปลักษณ์มาพิจารณาร่วมกัน ทำให้ความน่ากลัวของสงครามยิ่งเพิ่มมากขึ้น (Ricoeur, 1977)

อริสโตเติลอธิบายกระบวนการในการทำความเข้าใจอุปลักษณ์ว่าเป็นเสมือนการค้นหาความคล้ายคลึงกันในความต่าง (Kittay, 1987) และให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม โดยเชื่อว่าผู้ฟังหรือผู้อ่านควรมีความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมร่วมกับผู้พูดหรือผู้เขียนด้วยเพื่อการถอดความอุปลักษณ์ที่ถูกต้อง เนื่องจากการแปลความหมายของอุปลักษณ์ ต้องอาศัยทั้งบริบทและความรู้พื้นฐานของผู้ร่วมสนทนา (ประเด็นดังกล่าวนี้นักภาษาศาสตร์บางคน อาทิ Saddoc (1993) และ Searle (1993) ไม่ยอมรับในตอนแรก แต่ต่อมาได้เปลี่ยนแนวคิดของตนและเห็นด้วยกับอริสโตเติล) นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของวัจนลีลาที่มีต่อการพูดจูงใจในการสื่อสาร โดยยกตัวอย่างการใช้อุปลักษณ์ในทางการเมือง ว่านักการเมืองมักใช้อุปลักษณ์แปรไปตามปริบทสถานการณ์ ดังนั้น การวิเคราะห์อุปลักษณ์ทางการเมืองจึงควรให้ความสำคัญกับปัจจัยเรื่องบริบท

จะเห็นได้ว่าอุปลักษณ์ตามแนวคิดของอริสโตเติลมีความหมายกว้างกว่าที่นิยามในปัจจุบัน โดยหมายถึงคำพูดทุกประเภทที่ใช้แทนที่คำอื่น รวมทั้งการใช้ภาษาที่ไม่ตรงตามตัวอักษร เช่น คำรื่นหู (euphemism) แต่ต่อมาแนวคิดเรื่องอุปลักษณ์เปลี่ยนไป โดยมีความหมายที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น และกล่าวได้ว่าแนวคิดเรื่องอุปลักษณ์ของอริสโตเติลถือเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการศึกษาอุปลักษณ์ในปัจจุบัน และเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับอุปลักษณ์ในทิศทางแง่มุมที่ต่างออกไป

2. ทฤษฎีอุปลักษณ์ตามแนวคิดแบบใหม่ (Contemporary Theories of Metaphor)

ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีทฤษฎีอุปลักษณ์เกิดขึ้นจำนวนมาก ทฤษฎีเหล่านี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากนักปรัชญาในสมัยนั้นที่ให้ความสำคัญกับภาษาเขียน โดยมองว่าอุปลักษณ์ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของภาษาเขียน แต่เป็นสิ่งที่ใช้เพื่อทำให้เกิดผลในเชิงวรรณศิลป์ และช่วยตกแต่งภาษาเขียนให้เกิดความสละสลวยสวยงามเท่านั้น (Black, 1979)

มุมมองข้างต้นต่างจากการมองอุปลักษณ์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน ที่เชื่อว่าอุปลักษณ์ไม่ได้มีความสำคัญน้อยไปกว่าภาษาในงานเขียน โดยมีการนำเสนอทฤษฎีใหม่ๆ เพื่อสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวนี้

*สิ่งที่ถูกเปรียบ เป็นสิ่งที่ผู้พูดต้องการจะสื่อ ซึ่งมีองค์ประกอบทางความหมายบางอย่างที่คล้ายคลึงกับองค์ประกอบทางความหมายของ vehicle domain

**สิ่งที่นำมาเปรียบซึ่งมีองค์ประกอบทางความหมายบางอย่างที่คล้ายคลึงกับองค์ประกอบทางความหมายของ topic domain

และเพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางภาษาที่เกิดขึ้น นักภาษาศาสตร์คนสำคัญที่อยู่ในช่วงผลัดเปลี่ยนจากแนวคิดแบบดั้งเดิมกับแนวคิดแบบใหม่นี้ คือแบล็ค (Max Black) ที่ได้เสนอทฤษฎีอุปลักษณ์ที่สำคัญ 3 ทฤษฎี ได้แก่ Substitution Theory, Comparison Theory และ Interactive Theory

2.1 Substitution Theory เสนอโดยแบล็ค (Black, 1955) ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากอริสโตเติล โดยมองว่าอุปลักษณ์คือการเปลี่ยนชื่อ (renaming) หรือกล่าวถึงสิ่งหนึ่งด้วยอีกสิ่งหนึ่ง (การกล่าวถึง topic ด้วย vehicle) สอดคล้องกับแนวคิดของไอท์ชิแซน (Aitchisan, 1987) ที่เชื่อว่าอุปลักษณ์เป็นเรื่องของการให้ชื่อสิ่งหนึ่งด้วยชื่อของอีกสิ่งหนึ่ง โดยอุปลักษณ์จะต้องสามารถแทนที่ด้วยคำที่มีความหมายตรงกันซึ่งได้มาจากการถอดความ (paraphrase) โดยยกตัวอย่างอุปลักษณ์ “The atmosphere is a blanket of gases” ว่าเป็นการให้ชื่อใหม่หรือแทนที่ atmosphere ด้วย blanket ดังนั้น ตามทฤษฎีนี้ แนวคิดเรื่องการทับซ้อน (mapping) ระหว่างขอบเขตความคิด (conceptual domain) จึงเป็นเพียงการเชื่อมโยงแนวคิดหรือสิ่งต่างๆ กับความสัมพันธ์ในขอบเขตภายนอกเท่านั้น จากแนวคิดดังกล่าว Substitution Theory จึงสรุปว่า อุปลักษณ์เป็นเพียงสิ่งที่ทำให้งานเขียนเกิดความงดงามและสามารถตัดทิ้งได้ โดยไม่ทำให้ความหมายของงานเขียนเปลี่ยนไปแต่อย่างใด

ทฤษฎีนี้มีจุดด้อยเนื่องจากการที่มองว่าอุปลักษณ์เป็นเพียงสิ่งที่ทำให้งานเขียนเกิดความงดงามและสามารถตัดทิ้งได้ โดยไม่ทำให้ความหมายของงานเขียนเปลี่ยนไปแต่อย่างใด นั้น อาจถือว่าไม่ถูกต้อง เนื่องจากมุ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาอุปลักษณ์ที่เป็นคำนามเท่านั้นทั้งๆ ที่ตามความเป็นจริงแล้ว อาจพบอุปลักษณ์ในคำประเภทอื่นได้ด้วย เช่นคำกริยา คำคุณศัพท์ หรือคำวิเศษณ์ ซึ่งเมื่อตัดทิ้งแล้วจะทำให้ความหมายของประโยคเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

2.2 Comparison Theory ในบางกรณีอุปลักษณ์อาจเกิดจากการเปรียบเทียบโดยนัย (implicit comparison) ซึ่งถือเป็นกรณียกเว้นของ Substitution Theory ตามแนวคิดนี้ อุปลักษณ์จึงถือเป็นการอุปมาอุปมัยแบบหนึ่ง โดยได้ยกตัวอย่าง “Juliet is the sun” ที่มีความหมายว่า Juliet เปรียบเสมือน the sun ซึ่งจากความคล้ายคลึงกันระหว่าง Juliet และ the sun นี้ทำให้เกิดความหมายของอุปลักษณ์ขึ้น (Black, 1962)

เนื่องจากได้รับอิทธิพลมาจาก Substitution Theory ทฤษฎีนี้จึงเชื่อว่าอุปลักษณ์ทุกประเภทต้องสามารถหาถ้อยคำที่มีความหมายตรงตามตัวอักษรกับอุปลักษณ์นั้นๆ ได้ โดยมองว่าความคล้ายคลึงที่เกิดขึ้นนั้น มาจากการเปรียบเทียบเชิงอุปลักษณ์ของคำที่มีความหมายตามตัวอักษรเท่ากันทุกประการ ทั้ง Substitution Theory และ Comparison Theory จึงใช้อธิบายอุปลักษณ์ที่ปรากฏเห็นได้อย่างชัดเจนเท่านั้น เช่นอุปลักษณ์ที่พบในงานประพันธ์ประเภทต่างๆ และมักอยู่ในรูปอุปลักษณ์ที่เป็นคำนาม แต่ไม่สามารถใช้อธิบายอุปลักษณ์แบบอื่นได้

2.3 Interactive Theory เชื่อว่าอุปลักษณ์เป็นกระบวนการทางความคิดที่สามารถทำให้เกิดและรวมภาพต่างๆ ในมุมมองต่างๆ เป็นรูปแบบใหม่ขึ้น อุปลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่เกิดจากการเปรียบเทียบ vehicle และ topic โดยการนำคุณลักษณะเด่นที่เกี่ยวข้องกันของ topic และ vehicle มาเปรียบเทียบกัน แล้วทำให้เกิดความหมายใหม่ อุปลักษณ์ไม่ใช่การเปรียบเทียบความคล้ายคลึงที่มีอยู่แล้วใน topic หรือ vehicle ดังที่ Comparison Theory ได้กล่าวไว้ ดังนั้น อุปลักษณ์จึงไม่สามารถตัดทิ้งได้ (Black, 1962)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้ฟังและผู้อ่านควรตีความอุปลักษณ์โดยอาศัยระบบความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบ ๆ ตัว มุมมองประเด็นนี้คล้ายกับแนวคิดของอริสโตเติลที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมในการตีความอุปลักษณ์ โดยเชื่อว่า topic และ vehicle จะมี

ปฏิสัมพันธ์กันผ่านกระบวนการเลือกทางความคิด การทับซ้อน และการจัดระบบเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ขึ้น ซึ่งไม่สามารถถอดความด้วยรูปภาษาใด ๆ ที่มีความหมายเท่ากัน ตามแนวคิดนี้อุปลักษณ์จึงไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือทางภาษาที่ทำให้เกิดความสละสลวยในงานเขียนเท่านั้น แต่ยังเป็นระบบความคิด ความรู้ และความเชื่อของมนุษย์อีกด้วย

จุดด้อยของทฤษฎีนี้ คือมีความเป็นนามธรรมค่อนข้างสูง ทำให้เกิดคำถามตามมามากมาย เช่น topic และ vehicle สื่อสารกันอย่างไร คุณลักษณะที่ถูกเลือกมาใช้เป็นอุปลักษณ์ ถูกเลือกมาได้อย่างไร และคุณลักษณะที่ถูกเลือกมาเปรียบเทียบกันดังกล่าวมีกระบวนการสื่อสารระหว่าง topic และ vehicle อย่างไร

2.4 Salience Imbalance Theory พัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขจุดด้อยของ Interactive Theory โดยอาศัย Interactive Theory เป็นแนวคิดหลัก เช่นกล่าวถึงการเลือกคุณลักษณะที่จะนำมาเปรียบเทียบว่าอุปลักษณ์นั้นเกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบระหว่าง topic และ vehicle ที่ผู้ใช้ภาษาคิดว่ามีความสำคัญไม่เท่ากันในแง่คุณลักษณะที่จะนำมาเปรียบเทียบ เช่น ปลาฉลามย่อมดุร้ายกว่าทนาย ดังนั้น อุปลักษณ์จึงออกมาในรูป “My lawyer is a shark,” ในที่นี้คุณลักษณะ “ดุร้าย” ที่มีในปลาฉลามใช้แสดงให้เห็นความสำคัญของคุณลักษณะเช่นเดียวกันนี้ในตัวทนาย แนวคิดสำคัญของทฤษฎีนี้คือเรื่องความไม่สมมาตรในการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยพบว่าถ้อยคำ “My lawyer is a shark” พบมาก ใช้บ่อยและเป็นที่ยอมรับมากกว่าถ้อยคำ “The shark is a lawyer” แนวคิดเรื่องความไม่สมมาตรกันของอุปลักษณ์นี้เป็นเสมือนแนวคิดหลักของทฤษฎีต่อมาจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม Salience Imbalance Theory มีข้อบกพร่องที่ไม่ได้ให้รายละเอียดว่าการเปรียบเทียบเกิดขึ้นได้อย่างไร และการอธิบายในเรื่องคุณลักษณะเด่นก็ยังคงมีความเป็นนามธรรมอยู่มากเช่นเดียวกับ Interactive Theory

นอกจาก Salience Imbalance Theory แล้ว ยังมีทฤษฎีอุปลักษณ์อื่นอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งแต่ละทฤษฎีล้วนแล้วแต่อาศัยแนวคิดของแบล็คเป็นพื้นฐาน โดยพยายามเสนอวิธีการแก้ไขข้อบกพร่องในทฤษฎีก่อนหน้านี้ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน อาทิ Structural Mapping Theory ที่มองว่าอุปลักษณ์เป็นตัวอย่างแบบหนึ่งของการเทียบแบบ (analogy) หรืออีกนัยหนึ่งมองว่าอุปลักษณ์เกิดขึ้นจากกระบวนการเดียวกันกับกระบวนการเทียบแบบ แนวคิดนี้เชื่อว่าอุปลักษณ์เป็นเรื่องของการทับซ้อนกันระหว่าง topic และ vehicle Attributive Categorization Theory* ที่เกี่ยวข้องกับการจัด topic เป็นประเภทโดยใช้ vehicle เป็นเกณฑ์ เช่น “My lawyer is a shark” เป็นการจัด “My lawyer” ไว้ในประเภท“สิ่งดุร้าย” ซึ่งมี “shark” เป็นสมาชิกอยู่ และ Cognitive Theory of Metaphor ที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางและได้รับการอ้างถึงในการศึกษาอุปลักษณ์อย่างมาก ทฤษฎีนี้อาศัยกรอบแนวคิดหลักจากทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) และ Conceptual Blending Theory (Conceptual Integration Theory) ที่เสนอขึ้นตามแนวคิดของเฟาคอนเนียร์และเทอร์เนอร์ (Fauconnier and Turner, 1996)

2.5 Cognitive Theory of Metaphor (ทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์)

เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) เป็นผู้เสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับอุปลักษณ์ไว้ในหนังสือชื่อ “Metaphors We Live By” โดยมองอุปลักษณ์ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันไม่ใช่อยู่แค่ในภาษาตามที่ทฤษฎีอุปลักษณ์แบบดั้งเดิมมอง แต่ยังอยู่ในทั้งความคิดและการกระทำของคนเรา เลคอฟและจอห์นสันให้ความสำคัญกับอุปลักษณ์อย่างมาก เนื่องจาก เชื่อว่าอุปลักษณ์เป็นปรากฏการณ์ทางปริชานที่ประกอบทั้งระบบภาษาและระบบความคิดเข้าด้วยกัน โดยมองว่า อุปลักษณ์คือสิ่งที่ช่วยให้การคิดเป็นสิ่งที่ง่ายขึ้น ที่มีหลักการง่าย ๆ คือการพยายามเข้าใจมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นนามธรรมด้วยอีกมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นรูปธรรมที่เข้าใจง่ายกว่าและคุ้นเคยกว่า โดยมโนทัศน์ทั้งสองนี้

มีมิติทางความคิดต่างๆ (mental spaces) เชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากมีองค์ประกอบบางอย่างทางความคิดสัมพันธ์กัน

อุปลักษณ์จะถ่ายทอดรูปแบบทางความคิดจากขอบเขตต้นทาง (source domain) ไปยังขอบเขตปลายทางหรือขอบเขตเป้าหมาย (target/objective domain) ดังนั้น รูปแบบทางความคิดของขอบเขตเป้าหมายจึงถูกรับรู้ได้โดยผ่านประสบการณ์เชิงรูปธรรมซึ่งมาจากรูปแบบความคิดของขอบเขตต้นทาง ที่มีความสัมพันธ์ทางโครงสร้าง และอยู่ภายในประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ อุปลักษณ์แต่ละแบบจึงประกอบไปด้วยมโนทัศน์ต้นทาง มโนทัศน์เป้าหมาย และระบบการเชื่อมโยงทั้งสองมโนทัศน์เข้าหากัน

เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) ให้ความสำคัญกับอุปลักษณ์อย่างมากโดยมองว่าระบบการสร้างมโนทัศน์ (conceptual system) ที่ทำให้มนุษย์เราสามารถคิดและทำสิ่งต่างๆ ได้ล้วนมีพื้นฐานมาจากอุปลักษณ์ทั้งสิ้น ระบบการสร้างมโนทัศน์ปกติของคนเราจึงเป็นระบบที่ต้องพึ่งพากระบวนการทางอุปลักษณ์ และเชื่อว่าอุปลักษณ์เป็นสิ่งที่เป็นพื้นฐานที่สุดในชีวิตมนุษย์ โดยเลคอฟ (Lakoff, 1993) เชื่อว่าไม่มีมโนทัศน์นามธรรมใดหรือมีก็น้อยมากที่สามารถพูดถึงได้โดยไม่ใช้อุปลักษณ์หรือไม่มีอุปลักษณ์มาเกี่ยวข้อง หรืออีกนัยหนึ่งคือเราไม่สามารถที่จะเข้าใจมโนทัศน์นามธรรมได้ โดยไม่กล่าวถึงอุปลักษณ์ และมองว่าเราสามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เป็นนามธรรมผ่านทางประสบการณ์ที่มีอยู่และแนวคิดที่เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ ซึ่งถ้าความเชื่อดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริง อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาการใช้อุปลักษณ์อย่างละเอียดลึกซึ้ง คือพื้นฐานสำคัญเพื่อศึกษากระบวนการทางความคิดในการสร้างขอบเขตนามธรรม (abstract domain) ภายในสมองของมนุษย์ได้

ที่ผ่านมาพบว่า มีงานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณ์ที่อาศัยทฤษฎีอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เป็นกรอบในการศึกษาจำนวนมากในแวดวงภาษาศาสตร์ อาทิ งานวิจัยเรื่องการใช้อุปลักษณ์ในการเรียนการสอนระดับมหาวิทยาลัยประเทศอังกฤษ (Low and Koeser, 2008) อุปลักษณ์ในการเรียนการสอน (Cameron, 2003) การสร้างอุดมคติ (ideology) จากอุปลักษณ์ในงานเขียนประเภทข่าว (Milapides and Kitis, 1997) การแปลความหมายอุปลักษณ์ (Dobrzynska, 1995) อุปลักษณ์ในบทภาพยนตร์ (Rozik, 2000) อุปลักษณ์และประติมากรรม (iconicity) (Hiraga, 2005) อุปลักษณ์ในการสื่อสาร (Reddy, 1993), อุปลักษณ์เกี่ยวกับความเจ็บป่วย (Sontag,1989)

ขณะที่ Cognitive Theory of Metaphor เชื่อว่าอุปลักษณ์อยู่ในระบบความคิด ได้มีผู้โต้แย้งว่าควรมีการพิจารณาถึงความรู้เรื่องวัฒนธรรมที่อยู่ในแผนที่ทางความคิดของมนุษย์ที่อาจเกิดขึ้นก่อนอุปลักษณ์และมีผลต่อการสร้างแนวคิดของมนุษย์ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับความสนใจอย่างมากในการศึกษาเชิงประยุกต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพยายามหาคำตอบว่าคนต่างวัฒนธรรมกันสามารถเข้าใจและเรียนรู้อุปลักษณ์ในวัฒนธรรมอื่นหรือภาษาอื่นได้อย่างไร

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชานหมายถึงการเข้าใจขอบเขตความคิดหนึ่งด้วยขอบเขตความคิดอีกอย่างหนึ่ง เช่น การเข้าใจปริมาณด้วยทิศทาง (prices are rising) โดยขอบเขตทางความคิดในที่นี้หมายถึงประสบการณ์ที่มนุษย์ได้รับทุกประเภท โดยเชื่อว่าการทับซ้อนระหว่างขอบเขตความคิด (Conceptual domain) นั้นเป็นกระบวนการทำงานโดยธรรมชาติของสมองมนุษย์ที่ถูกออกแบบไว้เรียบร้อยแล้ว มากกว่าที่จะเป็นความคิดที่อาจต่างกันไปในแต่ละบุคคลในวัยเด็กซึ่งจะพัฒนาผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละบุคคลดังกล่าวถือเป็นจุดด้อยของทฤษฎีนี้

2.6 Conceptual Blending Theory/Conceptual Integration Theory (ทฤษฎีการรวมมโนทัศน์)

เฟาคอนเนียร์และเทอร์เนอร์ ซึ่งได้เสนอแนวคิดของ

ทฤษฎีนี้ (Fauconnier and Turner, 1996) เชื่อว่า องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน จะมารวมกัน แล้วเกิดเป็นกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ โดยกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นทั่วไปในการคิดหรือการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันอย่างไม่รู้ตัว ซึ่งนอกจากในทฤษฎีจะกล่าวถึง 2 ขอบเขตหลักคือ topic และ vehicle แล้ว ยังกล่าวถึงมิติ (space) อื่นๆ อีก 4 แบบได้แก่ input space จำนวน 2 space ที่เชื่อว่าเกี่ยวข้องกับ topic และ vehicle generic space ที่ประกอบด้วยส่วนที่ input space จำนวน 2 space มารวมกัน และ blended space ซึ่งเป็นที่ที่มโนทัศน์เกิดการรวมตัวและปฏิสัมพันธ์กัน ทฤษฎีนี้มีข้อดีคือช่วยตอบคำถามที่ว่า เหตุใดมนุษย์จึงสามารถสร้างความหมายจากสิ่งใหม่ๆที่ไม่เคยพบมาก่อนได้ จึงมักใช้ในการอธิบายอุปลักษณ์และกระบวนการปริชานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรวมตัวกันของแนวคิดต่างๆ รวมทั้งในกระบวนการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันด้วย

ทฤษฎีนี้มีจุดด้อยคือไม่สามารถบอกได้ว่าสิ่งที่จะมารวมตัวกันนั้นจริงๆ แล้วมาจากที่ใด และแม้จะสร้างคำนิยามขึ้นจำนวนมากเพื่อใช้อ้างถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น แต่ไม่ได้ให้คำอธิบายว่าเพราะเหตุใดจึงมีการรวมตัวกันเกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุป แนวคิดแบบดั้งเดิมมองว่าอุปลักษณ์คือ เครื่องมือในการทำให้ภาษาในงานเขียนของกวีเกิดความสวยงาม เป็นกลวิธีการใช้ภาษาแบบหนึ่งในหลายๆ กลวิธี และเป็นสิ่งที่รวมอยู่ในวิชาที่ว่าด้วยวาทศิลป์หรือศิลปะในการพูดและปราศรัยในที่สาธารณะ นักปราศรัยที่ดีรวมทั้งนักการเมืองที่ต้องการความก้าวหน้าในอาชีพจำเป็นต้องเรียนรู้การใช้ภาษาในลักษณะนี้ ดังนั้น อุปลักษณ์จึงเป็นเรื่องของกวี นักพูดหรือนักการเมืองเท่านั้น ไม่ใช่สิ่งปกติธรรมดาสำหรับบุคคล โดยมองว่าอุปลักษณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางภาษาเท่านั้น ต่างจากแนวคิดแบบใหม่ที่มองว่าอุปลักษณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความคิดและการกระทำ และพบเห็นได้จากการใช้ภาษาทั่วไปในชีวิตประจำวัน ทุกเรื่องล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์ทั้งสิ้น เนื่องจากระบบมโนทัศน์ของคนเรานั้นสามารถคิดและกระทำออกมาในรูปอุปลักษณ์แบบไม่รู้ตัว

## เอกสารอ้างอิง

Aitchisan. (1987). **The Mental Lexicon**. Oxford: Blackwell.

Black, M. (1955). Metaphor. **Proceedings of the Aristotelian Society**, 55, 273-294.

_____. (1962). **Models and Metaphors**. Ithaca, NY: Cornell University.

_____. (1979). More about metaphor. In A. Ortony (Ed.), **Metaphor and Thought**. (pp.19-41). Cambridge, England: Cambridge Universit.

Cameron, L. (2003). **Metaphor in educational discourse**. London: Continuum.

Cameron, L. and Low, G. (1999). **Researching and Applying Metaphor**. Cambridge Applied Linguistics Series, Cambridge: Cambridge University.

Dobrzynska, Teresa. (1995). Translating metaphor: Problems of meaning. **Journal of Pragmatics**, 24, 595-604.

Fauconnier, G. & Turner, M. (1996). Blending as a central process of grammar. In Adele Goldberg. (Ed.), **Conceptual structure, Discourse and Language**. Stanford: CSLI Publications.

Hiraga K. Masako. (2005). **Metaphor and Iconicity.** PALGRAVE MACMILLAN.

Kittay, E.F. (1987). **Metaphor: Its Cognitive Force and Linguistic Structure**. Oxford:Clarendo.

Lakoff, G. and Johnson, M. (1980). **Metaphor We Live By.** Chicago: University of Chicago.

Lakoff, G and Turner, M. (1989). **More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor.** Chicago: Chicago University.

Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (Ed.), **Metaphor and Thought**. (pp. 202-251). Cambridge, England: Cambridge University.

Low, G., Littlemore, J. and Koeser, A. (2008). Metaphor Use in Three UK University Lecture. **Applied Linguistics**, 29(3), 428-455.

Milapides, M. and Kitis, E. (1997). Read it and believe it: How metaphor constructs ideology in news discourse: A case study. **Journal of Pragmatics,** 28, 557-590.

Reddy, M. (1993). The conduit metaphor: A case of frame conflict in our language about language. In A. Ortony (Ed.), **Metaphor and Thought**. (pp.164-201). Cambridge, England: Cambridge University.

Ricoeur, P. (1977). **The rule of metaphor: Multi-disciplinary studies of the creation of meaning in language** (R. Czerny, Trans.). Toronto: University of Toronto.

Rozik, Eli. (2000). Speech act metaphor in theatre. **Journal of Pragmatics**, 32, 203-218.

Saddoc, J.M. (1993). Figurative Speech and Linguistics. In A. Ortony (Ed.), **Metaphor and Thought** (pp.42-57). Cambridge, England: Cambridge University.

Searle, J.R. (1993). Metaphor. In A. Ortony (Ed.), **Metaphor and Thought** (pp.81-111). Cambridge, England: Cambridge University.

Susan,S. (1989). **Illness as metaphor and AIDS and its metaphors.** London: Penguin.